

วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงหลักการและวิธีการของการศึกษาเฉพาะกรณี ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ เพื่อหาคำตอบปัญหาที่ศึกษา นอกนั้นเป็นการกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการเลือกพื้นที่ศึกษา ขั้นตอนการศึกษา เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 หลักการศึกษาคณะศึกษา

ผู้วิจัยเลือกใช้การศึกษาเฉพาะกรณี (Case study) เนื่องจากจะต้องทำความเข้าใจปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้ง (สุมังค์ จันทวานิช, 2539) ซึ่งดำเนินการโดยอาศัยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การค้นหาข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง เห็นภาพอย่างชัดเจน การศึกษาเฉพาะกรณีที่ต้องการศึกษาการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอดีเด่น ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการบริหารของหัวหน้าการประถมศึกษา และการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานทั้ง 4 งาน กำหนดกรอบความคิดที่จะไปปฏิบัติงานภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน เพื่อนำมาวิเคราะห์และตอบปัญหาได้อย่างถูกต้อง

3.2 การเลือกพื้นที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการมีศึกษาแบบเจาะลึก เพื่อให้ได้คำตอบในเรื่องสภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกสนามสำหรับศึกษา โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และใช้เกณฑ์ในการเลือกสนามสำหรับศึกษาคือ

- 1) ขนาดของสนามเหมาะสมแก่การศึกษา สามารถตอบปัญหาที่ต้องการได้
- 2) ความซับซ้อนของปรากฏการณ์ไม่มาก และยุ่งยากสับสนเกินกว่าผู้วิจัยคนเดียวจะสังเกตได้ครบถ้วน
- 3) ที่ตั้งของสนามสะดวกต่อการปฏิบัติการวิจัยของผู้วิจัย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองหาน จากเหตุผลดังกล่าว สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองหานเป็นหน่วยงานที่ได้รับการคัดเลือกให้เน้นสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอดีเด่น ของเขตการศึกษา 9 ประจำปี 2539

3.3 วิธีการศึกษาวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการ 2 วิธีการคือ

1) ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

(1) เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งสืบค้นทางวิชาการ

(2) เอกสารทางราชการ ได้แก่ แบบระเบียบการบริหารสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ มาตรฐานสำนักงานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และข้อมูลทางการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ

(3) เอกสารจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองหาน ได้แก่ รายงานการประถมศึกษา รายงานการประชุม สมุดบัญชีลงเวลา สมุดบันทึกเวรรักษาความปลอดภัย แผนปฏิบัติการประจำปี แผนปฏิบัติการ นิเทศ ติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษา คำสั่งมอบหมายงานรายงานผลการปฏิบัติงาน โดยศึกษาย้อนหลังเริ่มตั้งแต่ปีงบประมาณจนถึงปีงบประมาณของปีงบประมาณ 2539 (1 กันยายน 2538 - 31 ตุลาคม 2539)

2) ศึกษาภาคสนาม มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารสำคัญของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

ขั้นที่ 2 ทำการสำรวจสภาพทั่วไปของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองหาน และชุมชนที่ตั้งสำนักงานตั้งอยู่

ขั้นที่ 3 ทำการศึกษาวิจัย โดยผู้วิจัยลงไปศึกษาภาคสนามที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นระยะเวลา 3 เดือน

3.4 การใช้เวลาในสนาม

ผู้วิจัยลงปฏิบัติงานภาคสนามที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองหานเป็นระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน 2540 โดยใช้วิธีเดินทางไปลงสนามเป็นระยะ ๆ และได้เข้าร่วมในกิจกรรมของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอจัดขึ้นในบางกิจกรรม กิจกรรมบางกิจกรรมที่อยู่นอกเวลาและไม่ได้เข้าร่วมผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

3.5 การสร้างความสัมพันธ์ (Rapport)

ขั้นตอนแรกที่สำคัญ ผู้วิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับคนในสนาม ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการแนะนำตนเองอย่างเปิดเผย โดยบอกกับคนในสนามว่าตนเองเป็นใคร มาทำอะไร บอกว่า จะเอาข้อค้นพบไปทำอะไร ทำไมจึงเลือกที่นี่ และจะได้ประโยชน์อะไรจากการศึกษาครั้งนี้ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้พยายามทำตัวกลมกลืนกับบุคลากรในสำนักงาน ไม่ทำตัวให้เด่น ไม่ให้เขารู้สึกว่าเราเป็นคนแปลกปลอมเข้ามา วางท่าที่สงบเสงี่ยม มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโส แสดงท่าที่เป็นมิตรกับทุกคน คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำและพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสำนักงาน และไม่ถามคำถามที่ทำให้ผู้ตอบรู้สึกอึดอัด

3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ตัวผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2539) โดยมีอุปกรณ์ช่วยความจำหลายอย่างได้แก่ กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง การบันทึกภาคสนาม (Field note) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured Interview) และปฏิบัติการจัดบันทึกย่อตามกรอบการสังเกต 6 ด้านคือ ด้านการวางแผน ด้านการประสานงาน ด้านการตัดสินใจ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านมนุษยสัมพันธ์และด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผล ซึ่งแยกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1) การบริหารงานของหัวหน้าการประถมศึกษา

2) การปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานตามภารกิจและขอบข่ายงานในสำนักงาน

การประถมศึกษาอำเภอทั้ง 4 งานคือ งานบริหารทั่วไป งานการเจ้าหน้าที่ งานการเงินและพัสดุ และงานนิเทศการศึกษา

3.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เข้าไปปฏิบัติภาคสนามในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองหาน โดยใช้วิธีการแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

- 1) เก็บข้อมูลจากการสังเกตสภาพทั่วไปของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และชุมชนที่เป็นที่ตั้งสำนักงาน แล้วจดบันทึกและถ่ายภาพไว้
- 2) การสัมภาษณ์ผู้บริหารสำนักงานอย่างไม่เป็นทางการก่อนแล้วจึงใช้แบบเป็นทางการ ใช้เครื่องมือบันทึกเสียงไว้
- 3) สัมภาษณ์บุคลากรในสำนักงานเป็นบางคน โดยเฉพาะผู้ที่รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับกรอบงานวิจัย
- 4) สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอตามสัดส่วน และขนาดโรงเรียน

สรุปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ

- 1) บุคลากรในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ หัวหน้าการประถมศึกษา ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ หัวหน้างานทั้ง 4 งาน เจ้าหน้าที่ในสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ จำนวน 20 คน
- 2) ผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 9 คน

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม โดยใช้วิธี Triangulation (สุมังค์ จันทวานิช, 2539) และเพื่อให้ความเที่ยงได้วิเคราะห์ข้อมูลหลังจากกลับภาคสนาม โดยนำความจริงของข้อมูลมาตีความปรากฏการณ์แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามกรอบความคิดของการศึกษา ดังนี้

- 1) ด้านการวางแผน
- 2) ด้านการประสานงาน
- 3) ด้านการตัดสินใจ
- 4) ด้านการติดต่อสื่อสาร

5) ด้านมนุษยสัมพันธ์

6) ด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผล

หลังจากนั้นนำข้อมูลที่จัดหมวดหมู่แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความ สรุป นำเสนอ ผลการศึกษาเป็นแบบพรรณนา วิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งผลการวิเคราะห์และ รายละเอียดต่าง ๆ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในบทต่อไป